Otrzymany w Paryżu 22° Kwietnia 1853 Dn.

Chemin de Fer
DE CEINTURE.

Rue du Poteau, 9,
A MONTMARTRE.

813

Montmartre, le 22 Avril 1853

Szanowny Niedźwiecki Wiśniowiecki

dziękuję zaś mi oznajmił o nowym Wrońskiego dziele – O projekcie jego pomówić możemy w małej restauracyi Pana André rue Taitbout w sobotę to jest jutro o godzinie pół do szostej Przyjdź a ja tam będę –

Mowiąc wiedz z Wrońskim powiedz mu że największy zarzut Jemu robią i zapewne wszyscy Polacy jest ten: narodowość polską on wysoko ceni jak w ogólności wszystkie, powiada nawet gdzieś że to jest utwór boski a przeto święty i świętokradzką rękę podnosi ten kto na zabicie jej dybie – Widząc zaś jak Mikołaj i Moskale tę narodowość zabijają dla czego wszędzie i zawsze chełpi się że służył w wojsku rossyjskiem, że jest poddanym Mikoła etcetc i ciągle z tym Mikołajem zostać się niemoże dedykując jemu piękne karty dzieł swoich? – To jest niezawodna przyczyna że Polacy go stronią i na Polaków w ogólności tak małe zrobił wrażenie! – Niepowinien się przeto żalić

na zimne przyjęcie dzieł twoich u ziomków, które tem rzeczami wstręt wzbudzać w nich musi –

Proszę cię jeżeli możesz mieć jeden exemplarz jego Historyozofii za 6 franków, jak mnie zrobiłeś, przynieś –

Przyjm wyrazy pozdrowienia Żebrowski

1 Stycznia 1855 rue de Tivoli 26

Drogi mój Niedźwiecki Nim ci pomyślności nowego roku odpowiadam na list twój tyczący 12 franków — Wiesz że kieska moja chociaż zawsze dziurawa i próżna otwartą jest na naukowe rzeczy Wrońskiego — Lecz ty mi nie mówisz zkąd ta cyfra 12 franków wypisaną — Niemogę sobie przypomnieć co to za 12 franków, kiedy i na co je zawiniłem? Wszak nasz rachunek z tobą po śmierci Wrońskiego, który był skomplikowany jałmużną awansem który zrobiłem był dla drukarza Waszego, przyzwoicie i zgodnie iśmy zakończyli — Więc niewiem co to za 12 franków wymagasz i na co? — Objaśnij a zobaczymy! —

Dziękuję za listy Pani Wrońskiej — dziwi się że ona w polemikę niepotrzebną i zrosłą dosyć dziwną się wdaje — Oczemuż mnie nieprzysłał jej książki co ona o Wrońskim napisała — z nią wielką chęcią był kupił — Oczemu się z Tabelkim nie mówisz aby portret Wrońskiego odrysować?

Dowiedziałem się że Pani Wrońska cię opuściła — kiepsko bracie widać żeś czterdziestkę przeszedł kiedy kobiety się usuwają od Ciebie — w innych razach lepiej słyszałem o Tobie! —

Cóż się zrobiło z rękopismami jej męża — czy są już w Bibliotece naszej?.. przed czasy obiecałeś mi pozycję książeczki Wrońskiego napisaną po angielsku o Matematyce i nigdy mi jej nie dałeś — Obiecałeś także mi dać Bukatego książkę i wynagrodzić krzywdę co on mi wyrządził zabierając mój exemplarz — ale i tegoś mi nie dał — a kiedy mię zydka wyrzutów co ci robię znosi, to ci powiem czemuześ mnie do Pani Wrońskiej nie zaprowadził żebym ją przynajmniej choć raz w życiu mojem widział —

Teraz dopiero przystępuję do winszowania nowego roku — ale najwymowniejsze marzenia

jaką Ci powiedzieć w tym względzie mogę, to będzie załączenie mojego biletu — Obejrzyj wszego na około! — a tam zobaczysz zwierciadło mleczno i miodo-płynnej Olbrzymowy z jakiej naprzód do serca twojego strzelam i trafiam —

Twój dobry przyjaciel i sługa

Żebrowski

Odebrany w Paryżu
19: Lipca 1865.
J. N.

St Felix (Gte Garonne) 17 Lipca 1865

816

Drogi mój Niedźwiedzki –

Z prawdziwą przyjemnością wyczytuję z twego listu że się zajmujesz sprawami Wrońskiego – Chociaż też człowiek nie tęgi to był syn Polski ale zawsze to jej syn i prócz Francyi nikt nie ma prawa do uznania go swym synem – Wielki geniusz jego zawsze na polskiej ziemi wziął początek – Trzeba więc zdaniem moiem gwałtem rękopisma jego wyrwać z tych obcych i złożyć w Bibliotece Narodowej – Zaszczytną więc dla Ciebie robotę przedsięwziąłeś i na Boga nie ustawaj w usiłowaniach dopóki nie dokonasz – Zapewne trzeba żebyś się starał wszystkie rękopisma wydobyć ale jeżeli byś znajdował trudności wielkie to przynajmniej staraj się wydostać rękopisma tyczące Filozofii, Matematyki, Astronomii i Fizyki nie rób wysileń na prace jego zastosowanych nauk jak np Machiny parowe, Thermometra, Meteorometra etc bo zdaniem mojem są one mniejszej ceny Wroński nie był człowiekiem akcyi, nie był praktycznym

817

Gdzie jest Bukaty i co się z nim dzieje ?

nigdy i ona według mnie na tej drodze niezrobił ważnego — kto wiele pisze, pewnie że mało robi — Masz przykład na Autorze Życia Cezara —

Staraj się więc i rób, niezrażaj się trudnościami jakie możesz napotkać — Ja z mojej strony ci dopomogę ile ich mi starczy — Obiecuję ci 60 fr. przysłać niedługo — Dziś nie mogę, bo naprzód ich w kieszeni w tej chwili nie mam, potem chociażbym i je miał, Biuro tutejsze nie przyjmuje pocztowych pieniędzy — muszę jechać do miasta — Nie bierz ściśle cyfry mojej za niezmienną bo na taką rzecz dam ci zapewne i więcej ale zwolna. Nieodstraszaj się więc trudnościami — Odwiedzaj Wrońską i głaskaj ją — Stara to Baba dziwaczna, [illegible] robić — Z czego też ona żyje, bo ja niedawno czytałem że P. Montferrier jej brat zdaje się umarł — co się zrobiło z Panną którą Wroński był wychował —

Korzystam z okoliczności tego listu i proszę Ciebie donieś mnie jak stoi Biblioteka polska w Paryżu — Czy też wypłaciła długi które zaciągnęła i kto jest jej naczelnym Bibliotekarzem — kto jej zawiaduje i w jakim jest stanie — Czy ma fundusze — powiedz czy Tow. historyczne egzystuje i kto jest prezesem — Odczytam ci listę rękopismów Wrońskiego —

Ściskam Cię serdecznie
Żebrowski

Odebrany w Paryżu 18° Paźd[ziernik]a 1871

L.N. 1/

Toulouse (Hte Garonne) rue St Germain 4

16 October 1871

818

Drogi mój Leonardzie – List twój oznajmujący mi sprzedaż rękopismów Wrońskiego doszedł mnie onegdaj a zatem po ~~s~~sprzedaży – boś położył adress mój dawny który był dobry lat temu 5 czy 6 ale dziś zły bom już trzy razy od owego czasu zmienił zamieszkanie moje – Lecz zawsze chociażbym i wcześniej list odebrał, to nic bym zrobić nie mógł – bo jestem dzisiaj zupełnie golutki i w dość złym stanie interessów – Ostatnie wypadki wojenne nadwyrężyły te interessa a nawet pozycyą moją – Zimą będę musiał zabiedz do Paryża szukać jakiejś nowej pracy, a to tak trudno teraz szczególniej żem już stary i że nazwisko polaka odstręcza mocno francuzów z przyczyny udziału waszych komunistów polskich w buncie Komuny paryzkiej. Przytem do tych ambarassów dodać muszę że mam żonę od półtora roku ciągle chorą – nawet już jedno oko straciła.

Zawsze jestem Ci wdzięczny za udzielenie wiadomości chociaż smutnej dla Polaka, że taki człowiek jak Wroński nie może znaleźć opieki przyzwoitej nawet dla swoich prac naukowych – serce więc mnie się ściska myśląc o tej sprzedaży, bo kto wie w jakie wypadnie ręce – Ale bo to i Wroński choć wielki rozum, ale jako polak ma jednak przed Ojczyzną odpowiedzieć za lekce ważenie uczuć narodowości naszej – i polak niemoże mu darować jego styczności z Moskwą dla schlebiania jej, która au bout du compte figę mu pokazała – pod tym to względem mam żal do Wrońskiego – Bądź łaskaw dowiedzieć się, czy rękopism którego tytuł

Imposture d'un faux Croyant nie jest czarem przeciwko Mickiewiczowi wymierzony, bo już raz Wroński przeciwko niemu tych samych prawie wyrazów używał w swojej Historiozofii. –

Piszesz mi żem ci obiecał 60 franków na składkę do zakupienia rękopismów Wrońskiego i żem ci pieniędzy nie przysłał – Jest już temu lat 5 czy 6 jak o tych rzeczach przemieniliśmy korrespondencyą – Na rachunek tego posłałem ci raz 20 franków ale żeś mi napisał iż te rękopisma w Bibliotece Polskiej miały być złożone, więc zaniechałem ci przesłać resztę bo sądziłem że niepotrzebne – Lat temu 3 czy 4 z wielkiem zadziwieniem czytałem później w Dziennikach process o też rękopisma – Jak się ten process skończył niemogłem się dowiedzieć, a dzisiaj twój list w nowe mnie zadumienie wprawia, że te papiery biegają tyle z rąk do rąk – Tylko dostrzegam że lista dzieł sprzedajnych się dzisiaj nie jest zgodną z listą której mnie był przysłał i którą dotąd zachowałem – Czy więc dzisiajsza sprzedaż jest częścią twojej listy czy też twoja lista była inną, jak się zdaje? Niewidzę na sprzedaży żadnych matematycznych prac –

Za twoje usiłowania w zebraniu Dzieł Wrońskiego dla polskiej Biblioteki w Paryżu, polskiem i patryotycznem uczuciem dziękuję a za dopięcie i urzeczywistnienie tych usiłowań serdecznie cię ściskam – bo to jest czyn godny pokłony najlepiej zapewne tylko polacy oddani szczerze naukom ocenić a Ojczyzna zawdzięczyć powinna – Na nieszczęście mało się polaków oddanych nauce a Ojczyzna w więzach – Ciesz się więc tylko wewnętrznem osobistem zadowoleniem za dopełnienie godnego uczynku –

Co się tyczy twoich starań o przedruk dzieł Wrońskiego, to zapewne

jest także piękne z swojej strony, ale według mnie zbyt trudne i wątpię, żebyś znalazł Wydawcę któryby chciał wszystko oddrukować – Na takie olbrzymie przedsiębiorstwo Rząd najlepiej tylko dokonać może jak to zrobionem było dla dzieł Laplacea, Lagranża i innych – bo koszta muszą być nadzwyczajne – Lecz ta uwaga moja niechaj cię nie odstrasza; jeżeli nie będziesz mógł znaleźć Wydawcę na wszystkie dzieła, to zacznij do oddruku dzieł Matematycznych do których przypiski Bukatego byłyby niezbędne – bez takich bowiem sądzę że nie będą zrozumiałe nawet dla wielkich Matematyków którzy dzisiaj inną zupełnie drogę przyjęli w poszukiwaniach Matematycznych –

Lecz oto jeszcze parę myśli do podniecania twoich pięknych usiłowań – Kraj zapewne nazwiska Wrońskiego nawet nie wiem czy zna, a z pewnością powiem że nie ma wyobrażenia żadnego o głębokich jego pomysłach – Należałoby jednak coś w tym względzie zrobić – Chwalebnie byś i użytecznie postąpił żebyś mógł zrobić coś podobnego dla Biblioteki Krakowskiej Uniwersytetu ~~i~~ dla Poznania, coś zrobił dla Biblioteki w Paryżu – Wprzódy jednak wypadałoby z Konserwatorem Krakowskiem wejść w stosunki i dowiedzieć się czy posiadają cokolwiek i jakie z dzieł o których mówimy – Zresztą czemużbyś się nie mógł zająć sam albo wspólnie z Bukatym jeżeli nic nie robi, napisać Biografią Wrońskiego z rozbiorem popularnym dzieł jego – Rzecz taka mogłaby w Przeglądach Krajowych piękne zająć miejsce a dla Was autorów mogłaby nawet przynieść pieniężne korzyści – A już nie

rachuję tej korzyści że kraj poznałby człowieka może największego rozumu jaki kiedy w Polsce się urodził.
Alem się za długo nabazgrał — Muszę kończyć tylko chciałbym wiedzieć czy Towarzystwo literackie nasze żyje jeszcze i czy wydało Rocznik z roku zeszłego — Królikowski wyjechawszy odemnie z Tuluzy przeszłej zimy gdzieś teraz biedak zamarł, wojna rozerwała była wszystkie stosunki nasze z Paryżem i z polskim światem — nie wiem tedy tu nic wiemy — co się dzieje z naszemi interesami —
Jeżeli są jakie druki tyczące emigracyj lub nowe pisma towarzystwa, każ mi przysłać — bo tu w Tuluzie emigranci albo śpią albo odrętwieli —

Twój zawsze Żebrowski

odebrany w Paryżu 29go Listopada 1871. L. N.

820

Toulouse (Gte Garonne) rue St Germaine 4
26 Novembre 1871.

Drogi mój Niedźwiecki

List twój z 31 Października odebrałem – powiadasz mi naprzód że mieszam Dzieła Wrońskiego drukowane z Rękopismami, i że lista dzieł którąś mi przysłał dawniej, była to lista dzieł zakupionych przez Ciebie do Biblioteki polskiej – Otoż, Kochanie, wyrzucając mi mylkę, sam się mylisz – Nigdyś mi tej listy dzieł zakupionych przez Ciebie nie przysłał – Lista pisana którąś mi udzielił jeszcze w 1865 jest lista rękopismów pozostałych po Wrońskim i co mnie dzisiaj dziwi to to że jest trochę inną od rękopismów sprzedanych na publicznej licytacyi – Jeżeli na Wiosnę będę zmuszony jechać do Paryża, to cię przekonam bo przywiozę ci tę listę, która o ile sądzę jest pisana ręką kobiecą – Bądź cobądź, zawsze szkoda że rękopisma sprzedane niedostały się rąk polskich – Niepojmuję tylko jakim to sposobem się dzieje że Panna Conseillant będąc córką przybraną i dziedziczką Wrońskiego jak powiadasz, musiała kupować rzeczy które przez prawo tego dziedzictwa, do niej należeć były powinny – Druga rzecz co mnie zastanawia i cieszy to żeście mieli summę dość znaczną już gotową do kupna – Widać więc że się gorliwie zajmujesz tą rzeczą co ci zaszczyt przynosi i że są jeszcze tutaj na Emigracyi lubownicy rzeczy narodowych w znacznej liczbie –

Piszesz mi że w Portugalii jest P. Sotomayor który zna wszystkie Wrońskiego dzieła i tłumaczył je na hiszpańskie –

Dobrzebyś zrobił żebyś te tłumaczenia sprowadził do Biblioteki naszej w Paryżu – a nawet bym Ci życzył żeby dzieła o Wrońskim cudzoziemskie i tłumaczenia pism jego w obcych językach ściągnął bo wiem że w Niemczech, Anglii a nawet we Włoszech o nim pisano – Ja sam znam jedno dzieło włoskie które dużo o jego systemacie matematycznym mówi, chociaż jak mi powiadano nie bardzo przychylnie – Starałem się od dawna je dostać, ależe to już dzisiaj stara książka, to trudno mi dostać – pisałem nawet do Włoch ale nic mi nie zrobiono – Ty jeden tylko co masz czas wolny, co masz zasoby pieniężne i co umiesz cenić te rzeczy, możesz i tu się przysłużyć krajowi i naszej literaturze nauk; bo bądź co bądź przyjdzie zapewne czas że ktoś się zajmie kiedyś oce-nieniem prac tego olbrzymiego geniuszu – Bardzobym był szczę-śliwy gdybym znalazł dzieła Sotomayora w Waszej Bibliotece zabiegając czasem do Paryża – bo chociaż po portugalsku pisane mógłbym jednak rozumieć bo sam po hiszpańsku mówię i piszę – Jest dzieło pana Alex. Erdan wydane w Bruxelli zdaje mi się pod tytułem La France mystique, Tableau des excentricités religieuses de ce temps gdzie pisze o polskich mistykach do których liczy Wrońskiego, Towiańskiego, Mickiewicza. Nie czytałem ale słyszałem że nie tego o nich mówi –

Dziękuję nieskończenie za przysłany mi Memoryał Wasz do Sejmu Wersalskiego – czytałem go w kilku wyjątkach co niektóre dzienniki dały – teraz będę miał całość która

4

wszystko z łatwością obejmował, ale ludziom rzadko dana taka łatwość –

jego bardzo ciekawa — Za twoją grzeczność przyślę ci egzemplarz mojej książeczki którą tu w Tuluzie przed kilku laty wydrukowałem — Przyjm to w ofiarze z takiem sercem z jaką przychylnością autor ci jest przesyła —

Mam maleńką prośbę do ciebie — Wiesz że zawsze coś sobie w chwilach wolnych bazgrzę — Otóż tym sposobem wyrobiłem klassyfikacyą wszystkich nauk w zupełnie nowym systemacie jakie są dotąd znajome — a naturalnie au courant dzisiejszych odkryć w naukach ścisłych i nowych pojęć w naukach socyalnych — Mam kilka francuzkich klassyfikacyj, które prócz jednego i Wrońskiego Ampera żadnej niemają wartości filozoficznej ✝ Mam parę niemieckich ale te są już za stare na dzisiaj — Chciałbym autorów angielskich poznać co pod tym względem zrobili — Bądź więc tak dobry dowiedz się między uczonemi anglikami których znasz zapewne bo masz zawsze stosunki z Anglią, jaki autor najlepsze dzieło wydał w Anglii pod tym względem — przyszlij mi więc tytuł książki gdzie taka klassyfikacya jest umieszczona — Jeżeli ci to trudno będzie wynaleźć to przyszlij mnie adress Szulczewskiego w Londynie bo go zatraciłem w kilkokrotnych przenosinach moich —

Teraz cię ściskam Żebrowski

✝ Ampera klassyfikacyą uważam już za stare na dzisiejszą naukę. Wrońskiego ostatnie klassyfikacye są cudowne, ale kiedy niedokończone i niekompletne — Zresztą to Wrońskiego porządkiem zwyczaj że zaczynanie piękne rzeczy, ale rzadko je dokończy tak aby wykazał całkowicie — Jego geniusz

Toulouse (Gte Garonne) Avenue de Muret 97
le 14 Avril 1873.

822

Drogi mój Niedźwiedzki

Prawdziwie z nieśmiałością udaję się do Ciebie w małym interesie, ale znając ~~Ciebie~~ że lubisz rzeczami naukowemi się trudnić, szczególniej jeżeli te dotykają rodaków uzbrajam się w odwagę obarczyć Cię komisem nietrudnym jeżeli zechcesz się zająć rzeczą. — Rzecz oto jest taka:

Drukuję teraz dziełko moje o Klassyfikacyi nauk, przedmiot jak wiesz który od pewnego czasu wypracowuję — a kiedy dziś jest wykończony nie chcę aby ta praca zaginęła — W moim bowiem już wieku, jeżeli się coś mogło utworzyć, nie trzeba aby śmierć zaskoczyła bez urzeczywistnienia — Zresztą mam teraz po temu i czas i sposobność w tej chwili — Druk więc rozpocząłem — Lecz jak wiesz, urok Paryża jest zawsze pod naukowym względem zbyt wielki — Wszelka Książka ma więcej w świecie powagi i tudzi więcej, jeżeli pochodzi albo ma napis że jej skład jest w Paryżu

Na pierwszą moją Książeczkę którą Ci zdaje mi się posłałem, Krolikowski mi był wynalazł Księgarza rue de Seine 13 u którego złożyć mogłem parę set exemplarzy, lecz od tego czasu Księgarnia ta, razem z wielkiemi wypadkami świata, różne przeszła koleje — Naprzód dawny Księgarz z którym traktowałem, był to dobry człowiek a nawet regularnie wypłacał należność za sprzedaże ale on umarł a jacyś następcy w dwóch czy trzech różnych pokoleniach już się zmienili i ten co jest dzisiaj nic

bardzo dobrze mnie przyjął w czasie mojego ostatniego pobytu w Paryżu roku zeszłego – Stowem niejestem zadowolniony z niego i chciałbym z innym traktować –

Otoż w tym celu udałem się do Pana Hachette, bo ten mi się zdawał najkorzystniejszy – Lecz to wielki Księgarz znakomity a ja maluczki autorek nieznany światu i Panu Hachette naturalnie więc mi odmówił grzecznie – Pokazuje się żem fałszywą poszedł drogą – Trzeba zapewne być rekommendowanym przez znajomego ażeby pozwolono złożyć 100 lub 150 exemplarzy i obedrzeć – W tym więc to razie, nie mając dziś znajomych francuzów w Paryżu, bo tam się wszystko zmieniło od mojego czasu pobytu, udaję się do Ciebie który masz zawsze stosunki rozległe – Wiem że masz znajomości liczne z Księgarzami – Upraszam więc Ciebie udaj się do którego z nich i zapytaj czy zechce przyjąć na skład 150 lub 200 najwięcej exemplarzy mego dziełka – Niewiele więcej ich drukuję – posyłam ci nawet dwa pierwsze arkusze już oddrukowane ażebyś mu pokazał jaka to będzie treść jego – Jeżeliby się zgodził to oznajmij natychmiast i wtedy sam bym napisał do niego i przybyłbym traktować naprost z nim samym –

Krolikowski także mi był wskazał drogę i dobrze by był wyszedł – żadnego odmówienia niemiałem – trzeba więc teraz iść tymże samym trybem i działać przez osobę znajomą – przyjmij więc bądź łaskaw rolę tej osoby i zastąp mi w tym razie Krolikowskiego – Załączam ci tu nawet Tablicę obejmującą treściwy skład mojego podziału nauk – będziesz ją mógł pokazać Księgarzowi aby widział jaki jest mój system nauk dotyczący –

Ja sam niejestem handlarzem niechcę więc robić z tej Książki składu u siebie - tem bardziej że na lato myślę wyjechać z Tuluzy - Oddałbym księgarzom tutejszym, ale ich stosunki z zagranicą są małe - wiem z góry że tu we Francyi moja Książka niebędzie kupowana bo przedmiot traktowany jest abstrakcyjnie - rzeczy filozoficzne i naukowe mało się sprzedają we Francyi, bo to nie Romanse ~~[illegible]~~ polityka które zawsze mają pokup - tem bardziej jeszcze żem cudzoziemiec - Mojej pierwszej książki o Kosmologii przedano więcej za granicą w Rossyi i w Niemczech jak tu we Francyi - Egzemplarze co zostają u Księgarza uważam zupełnie za stracone, bo naukowo mówiąc już są za stare, nowe postępy nauki tę książeczkę mało ważną dzisiaj już robią - Dla tego to ja drukuję niewięcej jak 250 egzemplarzy mojej nowej Książki ~~[illegible]~~ i tak [illegible] też aby moje koszta niebyły tutaj stracone - Wolałbym nawet jeżelibyś miał znajomych Księgarzy w Bruxelli albo w Genewie, abyś do nich udeszył bo Oni więcej mogą mieć stosunków z Europą -

Wczoraj pisałem do Bronisława Zaleskiego i właśnie wspominam Mu że polecam Tobie zajęcie się tym interesem Jeżelibyś więc miał jakieś trudności, wątpliwości, niepewności <u>ch</u> pogadajcie i poradźcie się razem aby rzecz tę załatwić. Ściskając najserdeczniej dłoń twą, zostaję zawsze z prawdziwą i stałą przyjaźnią Twój

Żebrowski

odebrany w Paryżu 26 maja 1873 LN

Toulouse (Hte Garonne) avenue de Muret 97
le 24 Mai 1873 -

824

Drogi mój Leonardzie

Odebrałem dziśiaj właśnie odmowną odpowiedź Pana Klincksieck na propozycyę złożenia u Niego mojego dzieła powiada że la spécialité de ses affaires ne se prête guère à la propagation efficace de cette publication -

Udaję się więc znowu do Ciebie, prosząc abyś na nowo gdzieś odkrył - Zobacz czy też w Księgarni Luxemburskiéj gdzie była dawniej Czytelnia i Księgarnia polska nie zechcą się podjąć tego komissu - Jeżeli tam jeszcze jest Księgarnia polska to może łatwiej to się da zrobić - Wszakże w Paryżu są wielcy i mali Księgarze - jeżeli nie między wielkiemi to trzeba się do małych udać - Ja sam prawdziwie nie mogę się tym handlem zająć, bo niedługo będę zmuszony wyjechać z Tuluzy do Robót a chciałbym przed tem ukończyć tę afferę -

Pan Klincksieck ma u siebie 8 arkuszy drukowanych Méj Książki które mu posłałem - Możesz u Niego je zabrać i pokazać tym Księgarzom z którymi się zetkniesz zechcesz w tym interessie -

W tych

W tych dniach proszono mnie czy nie mam znajomego jakiego Doktora któryby chciał osiąść w Miasteczku gdzie ja robiłem kilka lat temu drogę żelazną. Dwie osoby przychodziły tu do mnie z prośbą abym im o jakim Doktorze wywiedział — pomyślałem zaraz że możnaby jakiego Ziomka Doktora tam umieścić — polaków tam lubią i chętnieby go przyjęli z dobremi nawet warunkami — Miasteczko to w tutejszym Dpcie położone nazywa się St Felix ~~położone~~ oddalone o 40 kilometrów od Tuluzy, ma 3000 ~~do 4000~~ mieszkańców — Liczne obywatelstwo bogate tam zamieszkuje a w okolicach pełno zamożnych właścicieli — Klientela więc będzie liczna kilka bogatych familij zrobiłyby nawet awantaże partykularne dla Doktora. Za moich czasów było tam trzech Doktorów, lecz stary już dziś wymarli — został jeden który nie może wydołać i jest niebardzo lubiony —

Jeżeli więc znasz jakiego Polaka któryby życzył

zajęć taką porady to niech się skomunikuje wprost
z Mairem albo niech do mnie napisze – a ja mu
dam wszelkie objaśnienia – Zapewne z kończących
szkołę medyczną polaków, mógłby który korzystać
z dobrej okoliczności, bo miejsce przyjemne, życie
tanie i dobrzy bardzo mieszkańcy – z pewnością
powiedzieć mogę że będzie dobrze przyjęty –

Tysiąc przyjacielskich uścisków

Żebrowski

Dowiedz się jaki jest księgarz który specjalnie
filozoficznemi dziełami zajmuje – zdaje się
że to M. Ladrange rue St. André des Arts –
Być może żeby on się tym dziełem zajął –

Toulouse (Hte Garonne) Avenue de Muret 97
le 11 Juin 1873 -

826

Drogi mój Leonardzie - Odbieram w tej chwili twój list piorunujący - i zaraz nań odpisuję - Prawdziwie nierozumiem dla czego się tak gniewasz - Jeżeli Ci nie nie odpisałem jeszcze i Panu Augé to wina Drukarza - Chciałem Wam wszystko razem przesłać pakiety Książ i listy _ bo mi Drukarz od kilku dni ciągle przyrzeka że wszystko skończone u niego - a tymczasem tak niejest - Otóż ztąd zwłoka z odpisem do Was - Już list do Pana Augé od kilku dni mam napisany i teraz go tu załączam prosząc abyś Mu go oddał, bo nie znam Jego adressu - List zaś do Księgarza

Pana Gauthier-Villars od dni dziesięciu już posiałem –

Widzisz więc że się gniewasz niesłusznie – sądzę że w przyszłym tygodniu otrzymasz książki i list nowy odemnie – ~~Oto~~

Oto jest stan interessu – tymczasem więc uspokój się i przyjmij moje serdeczne wyrazy wdzięczności za twoje starania i wyszukanie tak dobrej drogi załatwienia interessu – Dzięki Ci za twoją przyjacielską usługę –

A teraz przyjm uściśnienie i wyrazy braterstwa

Żebrowski

827

Zienkowicz Wiktor musi być teraz
w Paryżu - Jeżeli go zobaczysz, powiedz
mu że mój Księgarz jeszcze nie odebrał
w Paryżu mojego Dzieła - i że ja sam
mu posłał do Medyolanu -

Żeby

Sądzę, żeby lepiej byłoby list do Pana Augé
włożyć do koperty i wręczyć mu w kopercie

Odebrany w Paryżu 18go Lipca 1873 – L.N.

Toulouse (Hte Garonne) Avenue Muret 97
le 29 Juin 1873 –

828

Kochany mój Leonardzie – Druk mojej Książki skończyłem i onegdaj wysłałem już pakę dla Księgarza przez petite Vitesse Drogi żelaznej – Za dni najdalej 10 Księgarz odbierze mą przesyłkę – Otóż będziesz łaskaw w tej epoce zajść do niego i odebrać mały pakiet pod twoim adresem, gdzie znajdziesz kilka egzemplarzy przeznaczonych dla Ciebie i dla przyjaciół – Będziesz więc łaskaw rozdasz według tej listy

Dla Leonarda ———— ———— 2
– Zalewskiego Bronisława ———— 1
– Biblioteki Towarzystwa historycznego – 1
– Jedlinskiego Juliusza ———— 1

Razem – 5 –

Tym czasem zaś przesyłam na twe ręce egzemplarze dla Pana Augé wraz z listem tu załączonym –

Rzecz więc tym sposobem jest zupełnie załatwiona, i będąc winnym twojej usłużności przyjacielskiej tę okoliczność, proszę Cię abyś raz jeszcze przyjął odemnie podziękowanie najszczersze i abyś wyraził Panu Augé także moją wdzięczność za łaskawe wmieszanie się w tę sprawę – Nieznając jego adressu zmuszony jestem Ciebie i tą razą jeszcze turbować – sam więc sobie przypisz tę turbacyę na ten raz – Niewiem czy Książe Władysław przyjąłby łaskawie moją Książeczkę? z największą chęcią bym mu posłał tę pracę, szczególniej że jest przeciem naszego Towarzystwa historycznego, którego pomyślność i byt wielce mi na sercu –

Widzę żeś był tak dobry zająć się Doktorem polakiem którego mieszkańcy St. Felix żądają – bo wczoraj wieczorem przybył do mnie syn Aptekarza tej mieściny – zapytując w imieniu Maira i Ojca swojego czy Mr. Zabokłicki Doktor z Orge (Eure et Loire) który się zgłasza do nich, jest Doktorem którego ja ofiaruję mieszkańcom – to jest czy on jest z mojej ręki – Doktor ten nie daje im żadnych dowodów swojej nauki i praktyki a szczególniej że list przez niego pisany jest najgorszą t.j. zupełnie cudzoziemską francuszczyzną pisany, bez ortografii – O ile mi ten młody chłopiec powiadał chcieliby mieszkańcy wiedzieć cokolwiek o szczegółach jego życia i nauki – ja zaś nie mogę nic odpowiedzieć bo pierwszy raz o nim słyszę – i przyrzekłem tylko że się dowiem trochę szczegółów od ciebie – Bądź więc łaskaw powiedz mi czy znasz tego Ziomka i czy to Doktor z nowej Emigracyi czy to ze starych Emigrantów – z jakiego fakultetu wychodzi – czy jest Doktor czy Officier de santé – Dziwne jest że się do Ciebie nie zgłosił pierwiej i że mając żonę która bardzo piękny list napisała od siebie do Maira czy do Aptekarza już tego nie wiem, on sam nie dał do poprawy własnego listu – Trzebaby to wszystko wyświecić czy ta pani jest jego żoną – czy on ma dzieci – gdyby się był do ciebie zgłosił, mógłbyś mieć osobnie najdrobniejsze szczegóły stanu rzeczy w tem miasteczku – Jest tam bowiem ten wzgląd że Doktor który tam przybył przed laty sześciu poróżnił się z niektórymi mieszkańcami i z Mairem najgodniejszym człowiekiem i dziś jest rozdwojenie tam którego celem wypadzić tego Doktora lub sprowadzić nowego i uciąć mu

kj

wielkie przychody jakie zarabia i żeby partya jemu przeciwna miała swojego własnego Doktora i Aptekarza – Więc widzisz rodak któryby tam osiadł ma jeszcze odegrać rolę dyplomatyczną na małą skalę – szczegóły te są dla niego konieczne boby kierowały jego postępowaniem z mieszkańcami. Czekam więc twojej odpowiedzi

829

Odebrany w Paryżu 5go Lipca 1873.

nb. znak poczty 3go. L.N.

Toulouse (Hte Garonne)
Avenue de Muret 97
le 4 Juillet 1873

Drogi mój Leonardzie — Odbiérałem list Twój w tej chwili i zaraz nań odpowiadam —

Zabokłicki pisał do mnie prosząc o szczegóły dotyczące St Felix i o stan rzeczy dotyczących posady Doktora — Odpisałem mu zaraz —

Na twoje tak dobre przedstawienie o tym ziomku piszę zarazem do Maira St Felix rekomendując Mu naszego rodaka — Ale nie omieszkam też Mu powiedzieć o Waylańskim o którym tu słyszałem dawniej — On tu w mieście miał bardzo dobrą reputacyą w Szkole Medycznej i między naszemi — Maire z St Felix będzie więc mógł z nim wejść w stosunki, jeżeliby z Zabokłickiem

się nie zgodzili – staraj się widzieć Wojtańskiego i mówić Mu o tym interesie –
Dziękuję za Twoje starania –

Twój z serca

Żebrowski

Niedługo wyjadę z Tuluzy – do robót na linii budującej się z Condom do Port Ste Marie – Zapewne będę gdzieś koło Nerac
Mam już rozkaz Ministra w kieszeni –
W przyszłym tygodniu opuszczam Tuluzę zostawiając tu na jakiś czas Żonę – która jest w wielkim smutku, bo Karliści rozstrzelali jej brata oficera w wojsku regularnem dlatego uchwyciłem się papieru żony mojej z czarną obwódką –

830

REGISTERED

OXFORD

odebrany w Paryżu 17go. Wrzesień 1873

Nerac (Lot et Garonne) grande Allée
le 15 7bre 73 -

831

Drogi mój Leonardzie - Miesiąc już temu jak odebrałem list bardzo grzeczny od Pana Augé. Ale dotąd nie mogłem mu odpisać, bo zajęty byłem już to nawałem roboty śpiesznej dla drogi żelaznej z Condom do Port Ste Marie, już to przenosinami z Tuluzy do Nerac, co jak widzisz nie mała było rzecz, przewieźć cały menaż i familię z Tuluzy. Dziś tu ustalony, chcę odpisać zacnemu Augé, ale potrzebuję abyś mi poradził w jednej rzeczy którą on mnie komunikuje - Pisze, że jeżeli zechcę to mi udzieli ~~mi~~ kilka rękopismów i broszur Wrońskiego - a między niemi szczególnie mnie uderza Critique du Vrai dans le point de vue de Kant résumant brièvement et de la manière la plus lucide ce même travail de Kant

si difficile à l'intelligence – Si Vous en souhaitez des copies, je pourrais Vous les faire, dodaje, et Vous les envoyer par la poste, comme papiers d'affaires, ou par toute autre voie – Je ne demande que le prix matériel du travail de copie, qui n'aura rien d'exagéré par le desir empressé de mettre à la disposition des hommes de hautes études, ces ouvrages inédits et qui probablement resteront toujours inconnus –

Dzieło to dla dopełnienia mojej ostatniej broszury jeżeli da Bóg, bardzo będzie potrzebne, chciałbym więc posiadać ten rękopism – Lecz że niejestem bogaty, i nie mam zawsze pieniędzy potrzebnych na te rzeczy, chciałbym wiedzieć jak wielki to jest rękopism i jak wiele przepisanie jego mogłoby mnie kosztować – Otóż to w tym celu zrobiłbyś mi wielką przysługę, żebyś mógł dowiedzieć się od Pana Augé czyby to dużo mię kosztowało – Wtedy dopiero po twojej odpowiedzi, pisałbym do Niego prosząc

o broszury drukowane które on pisał, i o ten ręko-
pism przepisany – Długo będąc bez miejsca i zarobku
po wojnie ~~wy~~expensowałem się i muszę teraz iść bardzo ostrożnie
z wydatkami –

Możesz pięknie pokłonić się Panu Augé odemnie
przeprosić żem dotąd nieodpisał na jego grzeczny list
i jak tylko znajdę chwilę wolniejszą, (bo w tej chwili
mocno jestem zajęty) natychmiast zgłoszę się do niego –
naturalnie po twojej odpowiedzi – On sądzi zapewne
żem bogaty – Ściskam Ciebie

Twój zawsze od serca Żebrowski

Panu Bronisławowi moje najpiękniejsze ukłony –
Jeżeli jest jaka Księgarnia polskich dzieł w Paryżu, dowiedz
się czy mają: <u>Wykład systematyczny Filozofii, obejmujący
wszystkie jej części w zarysie przez Pana Kremer</u> – Kraków
1849 – i wiele kosztuje +

odebrany w Paryżu 21go Lutego 1875

LN

Nerac (Lot et Garonne) Grande Allée

le 19 fevrier 1875

833

Drogi mój Leonardzie –

Od bardzo już dawnego czasu zbieram się napisać do Ciebie słów parę, aby Cię pozdrowić, dowiedzieć co też tam Wy porabiacie między Polakami a nawet aby Ci zakomunikować kilka rzeczy, lecz mam żonę od kilku miesięcy obłożnie chorą, i pełno roboty jak zawsze tak publicznej jak mojej własnej a to wszystko przeszkadza mi i utrudza korrespondencyą. Wy tam żyjecie na wielkim świecie, między rodakami i macie z krajem stosunki. Ja zaś tu żyję sam jeden daleko od ziomków i rzeczy polskich, siedzę jak w rogu tak że lękam się zapomnieć nawet po polsku – a rzadko mogę się stąd wyrwać aby zabieżć do Tuluzy, gdzie jest jeszcze kilku ziomków znajomych.

Zaczynam więc od tego co Cię może trochę interessować bo to chodzi o Wrońskiego – Jest tu w Nerak jeden mój dobry znajomy, niegdyś Doktor a potem urzędnik finansowy a w końcu Bankier który dziś w starości dans ses loisirs zajmuje się naukowością – Kilka dzieł nawet wydrukował – Nazywa się Vidallet – Między zatrudnieniami naukowemi jakie sobie dzisiaj stworzył przedmiot Klassyfikacyi Nauk mocno go zajmuje – nawet wydał tablicę tej Klassyfikacyi według własnego systematu lecz że mało zna ścisłe nauki a wszystkie inne bardzo powierzchownie, układ więc jego niema wartości naukowej żadnej – Często o tej materyi rozma-

wiamy i dyskutujemy bo to go mocno zawsze interesuje -
Lecz trzeba ci wiedzieć że P. Angé przysłał mi zupełną
i dość obszerną Klassyfikacyą Wrońskiego - Otóż pokazy-
wałem ją Panu Vidallet i jakem postrzegł że go zajęła
proponowałem żeby ją drukować kazał - nie jest on dalekim
od tego i łatwo bym mógł tego dokonać bo to człowiek
bogaty - Lecz oto rzecz znowu inna zachodzi - Wiem
przez Ciebie i z broszur które mi P. Angé komuniko-
wał o Rękopismach Wrońskiego, że te są en contestation
i że kilka było processów o nie i że podobno ta Klassyfika-
cya jest na liście tych rękopismów przedanych dziś czy też
zatradowanych, już nie wiem - Pytałem kiedyś Pana Angé
skoro mi tę Classyfikacyą przysłał czy można ją oddrukować i czy
nikt pretensyi nie będzie rościć gdyby ten druk się dokonał - Odpisał
mi że On jest właścicielem tego rękopismu i że nikt nie może mnie
turbować gdybym wziął ten druk na siebie - Otóż dziś, może by
się z moim Vidallet udało zrobić tę afferę, ale wprzody nim
byśmy się wzięli do roboty chciałbym się zapewnić czy właściciel
dzisiejszy rękopismów Wrońskiego nie będzie mnie szykanować -
Jest to więc kwestya którą ci przedstawiam i proszę żebyś mnie
wyświecił tę rzecz donosząc przytem w czyjem dziś ręku są owe
rękopisma - Wiem że jesteś au courant tej całej sprawy i wszystkich
korowodów jakie miały miejsce z powodu owych pism i że
Wrońskiego dzieła zawsze myśl twoją zajmują

Mówiąc tu o P. Angé, muszę ci też powiedzieć że miałem z

nim ciągłej korrespondencyą dzięki twojej uprzejmości — Przysłał On mi odpisy z niektórych rękopismów Wrońskiego i jedno niedługo przed śmiercią przez siebie napisaną robotę umyślnie dla mnie o urządzeniu dzisiejszego stanu społeczności na zasadach filozofii Wr. opartem — Ale że ja niepodzielam zdania naszego filozofa ni o stowarzyszeniach, których uważam za chaire à canons tylko ni o niebezpieczeństwach grożących społeczeństwu w dzisiejszych czasach de désordre révolutionnaire jak on nazywa, więc odpisałem panu Angénu z mojemi uwagami które może się jemu nie podobały — bo odtąd niemiałem już listu — Ja w tym czasie musiałem pojechać na więcej pół miesiąca do Hiszpanii, bo tam karliści rozstrzelali brata mojej żony i interessa familijne wymagały mojego przyjazdu mimo wojny karliści mnie łatwo przepuścili bo byłem zupełnie cudzy — Otóż za powrotem w miesiąc dopiero znalazłem list de faire part od familii P. Angé, jeśli się nie mylę, pani Vallo — lecz już trochę było za późno posłać im carte de visite de condoléance — Dziś mocno żałuję żem odpisał Stampflowi na jego pracę, którą zatytułował <u>Ce que veut la France</u> — może to go obraziło — Było to poparcie wprawdzie wezwanie do Napoleonistwa — Lecz Wroński pod tym względem niebył człowiekiem liberalnym, i miał dążności reakcyjne i mało był Polakiem, chociaż dopiero w końcu na uwagi Księcia zdaje się uznawał się za dobrego Polaka.

Teraz pogadajmy trochę o Towarzystwie historycznem — Cóż tam porabiacie? — Raczyliście mnie przysłać kilka temu miesięcy sprawozdanie roczne — ale tak krótko i spieszno to jest krociótko napisane że niewiele się z niego dowiedzieć można o stanie i pracach tego zakładu — Nie powiadacie za coście przyznali nagrodę Szujskiemu a to dobrze jest wiedzieć co ten znakomity pisarz nowego napisał ~~za ke~~,

teź

Grono wasze uznało za godne Nagrody — Niewiadomo wiele było spółubiegających się i niepiszcie jaki przedmiot do nowego Konkursu ogłosiliście na rok bieżący — Nie nie mówicie czy Rocznik nowy wydajecie — a te wszystkie szczegóły niewie[le] wszystkich jak nas miłośników litteratury krajowej, którzy szczególnie mieszkamy samotnie po za krajem jak ja tu a takich wiecz[nie] mi jest wiele, zawsze obchodzą mocno — Zdaje się że druk 2^{ch} lub 3^{ch} kartek więcej nie zubożyłby Towarzystwa które zapewne wyjść już musiało z dawnych długów i dziś znajdować się powinno w pomyślnym stanie — Pokłoń się pięknie Kochanemu Panu Bronisławowi i proszę mu oświadczyć że chociaż nie piszę nic do niego, zawsze mam największy szacunek i sympatyę dla jego Osoby i dla jego talentu —

Załączam ci tu wycinek z Dziennika tuluzkiego Progrès libéral który zwykle mi przysyłają z redakcyi — powiada tam że Unici siedlec w polsce w liczbie 50000 przeszli dobrowolnie na prawosławie. Cóż to jest takiego? Musi to być nowy jakiś Unik moskiewski i kłamstwo rządowe jego — Niedawno znowu wyczytałem że w Genewie wychodzi Dziennik redagowany po polsku i po moskiewsku — Zapewne to jakaś farsa panslawowiczów albo rządu moskiewskiego — Czy też to wszystko jest prawdą? Jak siedzę jak w rogu szczególniej przez tę porę zimową się nieruszam z miejsca i nic niewiem co się tam w kraju dzieje — Żeby był jaki Dziennik polski któryby można mieć z Paryża tobym się zaabonował — ale dziś zdaje się że Emigracya zamiera i polityki żadnej. Wszyscy szczęśliwi ci co mogą wrócić do kraju — a przynajmniej co jak Wy w Paryżu wiecie co się w kraju dzieje! —

Twój zawsze Zebrowski

Bukatego pisali jest w Paryżu wielkaj — Zeltińskiego, Kalinowicza, i innych znajomych — ukłony liczka na nieszczęście coraz się zmniejsza

Odebrany w Paryżu 7 P. Września 1875 L. T. Ż.

Nerac (Lot et Garonne) 5 Septembre 1875 - Grande Allée -

835

Drogi mój Leonardzie!

Odebrałem oba twoje listy, pierwszy z 11 Czerwca wraz z broszurą Propedeutyki Wrońskiego, drugi z 27 Sierpnia - W istocie opóźniałem odpowiedź ale dla dobrej przyczyny i chociaż jestem dość leniwy do pisania, wszelako w sprawie prac Wrońskiego natychmiast bym ci był odpisał żeby nie stan ciężki Pana Vidailleta - Czekałem sposobności abym z nim mógł pomówić i otrzymać jakiś dekret dla wydawcy - A zatem kochanie moje widzisz że nie mam, jak mi mówisz chwalebnego zwyczaju nie odpisywania na listy - Ale dotąd nic niemogłem zrobić! - Od zimy Pan Vidaillet jest okrutnie chory - raz tylko mnie przyjął do siebie i zaledwie mnie poznał - traci już pamięć i myśl mu się zamęca - Więc sądzisz że niemogłem abym interesie mówić, szczególnie że ledwo kilkanaście słów da mnie przemówił a żona jego ~~nam~~ towarzyszyła przy wizycie. Jest to staruszek który dziś dogorywa i niema nadziei wyleczenia bo ma najgorszą chorobę t.j starość - dzisiaj

rachuję

z górą lat 80 życia —

Dziękuję z serca za przysłanie prospectusu[?] i proszę zawsze zasilać mnie wszystkiemi pisemkami i wiadomościami które nas Polaków interessować mogą bo ja tu jak w dziurze — Ziomków tu nie mam i tylko Dzienniki francuzkie ze światem politycznym mnie łączą — Chciałem mieć jakiś Dziennik polski — prenumerowałem parę razy na Szwaycarskie pisemka ale te zawsze krewiąc[?] się ustają po kilku numerach — Cóż więc tam u Was z polityki polskiej słychać? Rzecz ciekawa jak Słowianie się też tam znajdą? Czasem zastanawiam się nad tem plemieniem — i tem więcej się zastanawiam tem więcej widzę że to jest plemie prawdziwych baranów — nic nigdy dobrego nie zrobiło na świecie i nigdy nic nie zrobi — Wronski się mylił jeżeli przyszłość historyczną dla Słowian zostawiał — To Moskale, owa silna rassa finno-tartarska która zapewne przetworzy i Europę i Azyę bo wielkie położenie geograficzne dobrze zrozumiane przez naród który umie je zająć, do wielkich prowadzi

przeznaczeń – Moskal staje się dzisiaj trait-d'union społeczności Europejskiej i Azyatyckiej – Już nie ci nie mówię o plasach Ultramontanistów, bo Wy tam w Paryżu lepiej to widzieć możecie jak my tu na prowincyi pokazuje się że Jezuici reverendy zakasawszy naprzód w tańcu się wzurają – Skończą kościoły świat cały przewrócić – Co to z tego wszystkiego będzie? –

Kończę ściskając cię serdecznie Twój zawsze

Żebrowski

Pokłoń się pięknie znajomym, Panu Bronisławowi Zaleskiemu mój serdeczny uścisk Ż

Communiqué à Mr Zebrowski

pour renseignements et avis.

Nevers le 19 août 1875

Pettit